Socialförsäkringsutskottets betänkande 1987/88:6

om vissa frågor inom föräldraförsäkringen

SfU
1987/88:6

Sammanfattning

I betänkandet behandlas fyra motioner från den allmänna motionstiden 1987 som rör olika frågor inom föräldraförsäkringen. Motionerna har remissbehandlats.

I tre motioner (s och fp) tas upp frågan om möjligheten att överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning till annan anhörig eller närstående. Med anledning av motionerna förordar utskottet ett tillkännagivande om att en förutsättningslös utredning kommer till stånd för att klarlägga ensamstående och ensamboende föräldrars behov av att kunna överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning till annan närstående.

I en motion (vpk) tas upp frågan om rätt till tillfällig föräldrapenning för handikappade barn dels vid institutionsbesök, dels för inhämtande av kunskaper som behövs för att barnet skall få en riktig omvårdnad. Utskottet konstaterar att den tillfälliga föräldrapenningen i flertalet fall kan användas när en förälder tillsammans med sitt barn gör institutionsbesök eller deltar i utbildning om barnets handikapp eller sjukdom. Enligt utskottets mening är det dock angeläget att föräldrar till handikappade och svårt sjuka barn också kan få ersättning för inkomstförlust vid institutionsbesök och utbildning även i de fall barnet inte är närvarande. Utskottet anser därför att det finns skäl att göra en översyn av gällande bestämmelser om rätten till tillfällig föräldrapenning. Vad utskottet anfört med anledning av motionen föreslås riksdagen ge regeringen till känna.

Motionerna

1986/87:Sf277 av Gustav Persson och Ingrid Andersson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en utvidgning av tillfällig föräldrapenning till annan närstående.

1986/87:Sf282 av Margó Ingvardsson m.fl. (vpk) vari yrkas

4. att riksdagen beslutar att de institutionsbesök som föräldrar gör på grund av barnets sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp jämställs med besök i samhällets förebyggande barnhälsovård vid bedömning av rätt till tillfällig föräldrapenning,

6. att riksdagen beslutar att tillfällig föräldrapenning skall utgå då föräldrar till handikappade barn måste ta ledigt från arbetet för att inhämta kunskaper som behövs för att barnet skall få en riktig omvårdnad.

1 *Riksdagen 1987/88. 11 saml. Nr 6*

1986/87:Sf297 av Aina Westin och Anita Johansson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen angetts om förbättringar av föräldraförsäkringen.

1986/87:Sf345 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag om rätt att överlåta den tillfälliga föräldrapenningen på det sätt som föreslås i motionen.

Motiveringen återfinns i motion So639.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna 1986/87:Sf277, 1986/87:Sf297 och 1986/87:Sf345 från riksförsäkringsverket, socialstyrelsen, Försäkringskasseförbundet och Svenska kommunförbundet. Till försäkringskasseförbundets yttrande har fogats yttranden från Bohusläns, Gävleborgs, Kalmar, Norrbottens, Skaraborgs, Stockholms, Södermanlands, Uppsala, Värmlands, Västerbottens, Västmanlands, Älvborgs, Örebro och Östergötlands läns samt Göteborgs, Malmöhus och Malmö allmänna försäkringskassor.

Vidare har utskottet inhämtat yttrande över motion 1986/87:Sf282 yrkandena 4 och 6 från riksförsäkringsverket, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Försäkringskasseförbundet, Handikappförbundens centralkommitté och Riksförbundet FUB för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna. Till Försäkringskasseförbundets yttrande har fogats yttranden från Blekinge, Gävleborgs, Hallands, Kalmar, Kopparbergs, Norrbottens, Stockholms, Skaraborgs, Södermanlands, Värmlands, Västerbottens, Västmanlands, Älvsborgs och Östergötlands läns samt Göteborgs, Malmöhus och Malmö allmänna försäkringskassor.

Gällande bestämmelser

Tillfällig föräldrapenning utges till förälder som behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda barn under tolv år bl.a. till följd av sjukdom eller smitta hos barnet eller barnets vårdare eller vid besök i samhällets förebyggande barnhälsovård. Under de nämnda förutsättningarna kan tillfällig föräldrapenning också utges för vård av barn som fyllt tolv men inte sexton år i de fall barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av särskild tillsyn och vård- eller tillsynsbehovet inte grundat rätt till vårdbidrag. Tillfällig föräldrapenning kan utges under högst 60 dagar per barn och år.

Tillfällig föräldrapenning utges också till förälder till barn som fyllt fyra men inte tolv år när föräldern avstår från förvärvsarbete i samband med föräldrautbildning, besök i barnets skola eller besök i förskola eller fritidsverksamhet inom samhällets barnomsorg i vilken barnet deltar. För sådana s.k. kontaktdagar utges ersättning under två dagar per barn och år.

Genom lagstiftning 1985 (prop. 1984/85:78, SfU 12, rskr. 125) utvidgades föräldraförsäkringens föräldrabegrepp. Enligt de sedan den 1 januari 1986 gällande bestämmelserna likställs i fråga om rätten till tillfällig föräldrapenning även rättslig vårdnadshavare som inte är förälder men som har den faktiska vården om barnet, den som med socialnämndens medgivande har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det,

den med vilken en förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn om de varaktigt bor tillsammans. Vidare likställs med förälder den som en förälder bor tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden och den som har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i sitt hem.

När det gäller rätt till tillfällig föräldrapenning vid besök i samhällets förebyggande barnhälsovård har sådan rätt i enlighet med förarbetena (prop. 1975/76:133 s. 57) ansetts föreligga i samband med besök hos barnavårdscentral, skolhälsovård eller PBU. Sedermera har också besök hos folktandvården ansetts ingå. Rätten till tillfällig föräldrapenning i hithörande fall ingår i de högst 60 dagarna per år för tillfällig föräldrapenning.

Som framgått ovan utgår tillfällig föräldrapenning även för två s.k. kontaktdagar per år för barn som fyllt fyra men inte tolv år i samband med föräldrautbildning, besök i skola, förskole- eller fritidsverksamhet. När de enskilda kontaktdagarna infördes angavs att de också kunde användas för annan verksamhet som är viktig för barnet, t.ex. när föräldrarna behöver delta i särskilt anordnade kurser för att kunna vårda ett handikappat eller sjukt barn (prop. 1984/85:78 s. 71).

Remissyttranden

Överlåtelse av rätten till tillfällig föräldrapenning till anhörig m. m.

I motionerna Sf277, Sf297 och Sf345 tas upp frågan om möjligheten att överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning till annan anhörig eller närstående. De två förstnämnda motionerna tar främst sikte på ensamstående föräldrars situation medan den sistnämnda motionen avser alla barnfamiljer.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna från riksförsäkringsverket, socialstyrelsen, Försäkringskasseförbundet och Svenska kommunförbundet.

Riksförsäkringsverket konstaterar i sitt remissyttrande att införandet av en möjlighet för ensamstående föräldrar att överlåta sin rätt till tillfällig föräldrapenning till någon närstående person när ett barn blir sjukt skulle innebära en stor principiell nyhet i försäkringen i riktning mot en allmän barntillsynsförsäkring. Verket anser att en sådan förändring är tveksam och att frågan bör få sin lösning på annat sätt, t.ex. genom en utbyggnad av den offentliga barnomsorgen. Verket hänvisar till att statsmakterna – både när rätten till föräldrapenning för tillfällig vård av barn infördes och när den senare har utvidgats – med skärpa har framhållit att dessa åtgärder inte fick innebära att kommunerna minskade sin utbyggnad av barnvårdarverksamheten. Föräldrapenningen fick inte tas som ett alternativ till en utbyggnad av de kommunala barnomsorgsinsatserna.

I yttrandet anförs vidare att begreppet ensamstående inte är något entydigt begrepp som utan närmare definition kan läggas till grund för att bestämma vilken förälder som skall få rätt att överlåta sin rätt till tillfällig föräldrapenning till någon annan person. Verket pekar på flera möjliga definitioner och deras praktiska konsekvenser. En lösning vore enligt verket att låta alla föräldrar få rätt att överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning till annan

person. En sådan lösning skulle, anförs det, innebära att man undviker att försäkringssystemet upplevs som orättvist. Dessutom blir försäkringen enklare att administrera.

Därefter tar riksförsäkringsverket upp frågan om till vem en eventuell överlåtelse skall få ske. Verket anser att det är viktigt att försäkringskassorna inte tvingas göra omfattande utredningar om den aktuella vårdaren, t.ex. klarlägga eventuella släktförhållanden mellan det sjuka barnet och vårdaren. Det kan också från rättvisesynpunkt ifrågasättas om en förälder som inte har nära anförvanter i sin omgivning som kan hjälpa till med vården av det sjuka barnet i stället bör få rätt att överlåta till annan person, t.ex. en granne eller annan bekant.

Vidare uppkommer, enligt verket, frågan om någon förhandsregistrering måste ske av personer som har rätt att få ersättning överlåten till sig. Verket pekar därvid på den utökade administration som skulle bli följden av en registrering av vårdare där kontinuerlig ändring av uppgifterna också måste kunna ske. Som exempel nämns att om anmälan om person till vilken överlåtelse skall få ske skall registreras för en fjärdedel av de aktuella barnen innebär detta att ca 300 000 uppgifter måste registreras och underhållas. Verket anser sig inte kunna tillstyrka en sådan lösning utan anser att om överlåtelse skall medges måste detta få ske i direkt anslutning till det aktuella ersättningsfallet genom en direkt överlåtelse på blanketten Försäkran för tillfällig föräldrapenning.

En möjlighet att överföra rätten till tillfällig föräldrapenning kan, konstaterar verket, självfallet underlätta för föräldrarna. Enligt verkets mening bör det dock uppmärksammas att en förälder kan känna sig pressad att avstå från sin möjlighet att stanna hemma hos sitt sjuka barn genom att möjligheten att överlåta rätten till ersättning införs. En förändring enligt förslaget innebär enligt verkets bedömning att försäkringen, genom att kopplingen till familjen upphör, ändrar karaktär och mera blir en försäkring för tillfällig barntillsyn i allmänhet.

En ändring borde enligt verkets mening följas av en ändring i föräldraledighetslagen som medger att den person till vilken ersättning kan överlåtas också har rätt att få ledigt för att vårda det sjuka barnet. Därmed skulle även denna ledighetslagstiftning få en ny principiell karaktär.

Riksförsäkringsverket är sålunda tveksamt till en ändring i enlighet med förslagen i motionerna. Om en sådan ändring övervägs anser verket att den måste föregås av en utredning för att bl.a. klarlägga kostnader och andra konsekvenser av ändringen samt vilka avgränsningar som måste göras i försäkringsbestämmelserna. Vidare måste klarläggas om överlåtelsemöjligheten skall gälla hela den tillfälliga föräldrapenningen eller enbart den del som avser vård av sjukt barn. Det är nödvändigt att tillse att ett eventuellt förändrat system blir så enkelt som möjligt från såväl föräldrarnas som försäkringsadministrationens synpunkt.

Socialstyrelsen hänvisar i sitt yttrande till ensamförälderkommitténs betänkande (SOU 1983:51) Ensamföräldrarna och deras barn av vilket det framgår att de ensamstående och ensamboende föräldrarna är en grupp som har det svårt både ekonomiskt och på andra sätt. Föräldrar som sammanbor med den andre föräldern eller med någon annan har en betydligt gynnsam-

mare situation. Socialstyrelsen anser därför att samhällsstödet i första hand bör utformas så att levnadsvillkoren för ensamförälderfamiljen förbättras. Enligt styrelsens uppfattning är det därför angeläget att ensamboende och ensamstående föräldrar får möjlighet att utnyttja någon närstående när barnet är sjukt genom att en sådan person får rätt till tillfällig föräldrapenning.

Försäkringskasseförbundet anför inledningsvis att förbundet delar motionärernas uppfattning att speciellt ensamföräldrar kan ha ett stödbehov vid barns sjukdom som inte täcks av föräldraförsäkringens nuvarande regelsystem. En utvidgning av personkretsen enligt motionärernas förslag innebär dock enligt förbundet både administrativa och tillämpningsmässiga problem. Avgränsningen till ensamstående föräldrar samt definition av nära anhörig med tillhörande föreslagen förhandsregistrering ställer stora krav på bl.a. ADB-systemets utformning. Föräldraförsäkringens regelsystem är redan i dag omfattande och för många svåröverskådligt.

Ytterligare förbättringar bör, enligt förbundet, inte öka komplexiteten i regelsystemet utan i stället utformas så att administrationen och tillämpningen blir så enkel som möjligt. En reform borde därför inte enbart omfatta ensamstående föräldrar utan alla föräldrar. Det borde vidare finnas frihet för föräldrarna att vid varje vårdtillfälle överlåta ersättningsrätten till en tillfällig vårdare. I den mån avgränsningar krävs, t.ex. av ekonomiska skäl eller för kontrollmöjligheter, är en begränsning av antalet överlåtningsbara ersättningsdagar att föredra.

Försäkringskasseförbundet anför att en reform av detta slag kan få vittgående konsekvenser. Såsom poängterades i samband med att den tillfälliga föräldrapenningen byggdes ut till 60 dagar fick detta inte innebära att kommunernas ansvar att tillhandahålla kommunala dagbarnvårdare minskade. En förändring av föräldraförsäkringen bör enligt förbundet inte innebära att socialförsäkringen tar över ett kommunalt ansvar.

Försäkringskasseförbundet anser sig dock, trots redovisade invändningar, kunna tillstyrka att frågan utreds.

Svenska kommunförbundet konstaterar i sitt yttrande att de omfattande reformer som kommit till stånd inom föräldraförsäkringens område utan tvekan har inneburit avsevärda förbättringar för barnfamiljerna. Samtidigt kan dock konstateras att utvidgningen av den tillfälliga föräldrapenningen till 60 dagar har medfört en väsentlig nedgång i föräldrars efterfrågan på barnvårdare för vård av sjuka barn och följaktligen också i kommunernas tillgång till barnvårdare. Enligt förbundet är det uppenbart att det finns tillfällen då själva förvärvsavbrottet i sig är särskilt sårbart, såväl för den enskilde som för arbetsgivaren. Förbundet pekar på att de ensamstående föräldrarna är särskilt utsatta i det avseendet men det finns också familjer där någon av föräldrarna har arbeten förenade med stor bortovaro från hemmet och där problemen i samband med barns sjukdom blir jämförbara med de ensamståendes.

Kommunförbundet tar sedan upp frågan om den ekonomiska kompensationen. Man konstaterar att de förslag som skissas i motionerna bygger på tanken om en ekonomisk kompensation för en närstående som åtar sig att svara för omsorgen om barnet vid sjukdom. Den ekonomiska kompensatio-

nen förutsätts bli beroende av vederbörandes egen sjukpenninggrundande inkomst och kommer därför i praktiken att se olika ut från fall till fall. Situationer kan enligt förbundet förutses där kompensationen helt uteblir. Förbundet anser det därför tveksamt om de i motionerna föreslagna lösningarna i realiteten kommer att leda till de avsedda effekterna.

Enligt Svenska kommunförbundets uppfattning är en översyn på området angelägen. Förbundet förordar dock en översyn utifrån en vidare utgångspunkt där ensamstående, såväl som samboendes, behov av stöd vid barns sjukdom belyses.

Tillfällig föräldrapenning till förälder med handikappat barn

I motion 1986/87:Sf282 tas upp rätten till tillfällig föräldrapenning för handikappat barn i vissa fall. I yrkande 4 begärs att de institutionsbesök som föräldrar gör på grund av barnets sjukdom, psykiska utvecklingsstörning eller annat handikapp jämställs med besök i samhällets förebyggande barnhälsovård vid bedömning av rätt till tillfällig föräldrapenning. Vidare begärs i yrkande 6 att tillfällig föräldrapenning skall utgå då föräldrar till handikappade barn måste ta ledigt från arbetet för att inhämta kunskaper som behövs för att barnet skall få en riktig omvårdnad.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionsyrkandena från riksförsäkringsverket, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Försäkringskasseförbundet, Handikappförbundens centralkommitté och Riksförbundet FUB för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna.

Riksförsäkringsverket anför i sitt remissyttrande att nuvarande regler enligt verkets uppfattning även ger utrymme för att förälder till sjukt eller handikappat barn kan få ersättning när han *tillsammans med barnet* besöker en institution (exempelvis habiliteringsklinik, specialskola m.m.) eller på annat sätt medverkar i den behandling av barnet som barnets handikapp kräver. Detta gäller också de föräldrar som *tillsammans med barnet* besöker en institution eller deltar i kurser som anordnas av sjukvårdshuvudman eller specialskola för att lära sig vårda ett sjukt eller handikappat barn. En förutsättning för rätten till föräldrapenning är att kursen huvudsakligen är inriktad på utbildning och information om barnets sjukdom eller handikapp. De kunskaper som föräldern behöver för att barnet skall få en riktig omvårdnad ges ofta i samband med barnets behandling.

När en förälder besöker en institution eller deltar i en kurs *utan att barnet är närvarande* kan enligt verket kontaktdagarna användas.

Vid besök hos en institution som inte ingår i samhällets barnomsorg kan, anser riksförsäkringsverket, i princip inte kontaktdagarna användas. Enligt verket råder oklarhet om rätten till ersättning vid besök hos vissa enskilda institutioner som bedriver sin verksamhet med stöd av det allmänna.

Riksförsäkringsverket anser sammanfattningsvis att föräldrar enligt nuvarande regler i övervägande antalet fall kan få tillfällig föräldrapenning i de situationer som avses i motionen. Verket avser att behandla dessa frågor i de allmänna råd som beräknas ges ut i december 1987.

Mot denna bakgrund anser riksförsäkringsverket inte att det finns anledning för statsmakterna att utvidga begreppet "samhällets förebyggande

barnhälsovård". Däremot anser verket det värdefullt om det klarläggs att med verksamhet inom samhällets barnomsorg även jämställs verksamhet till vilken ekonomiskt stöd ges från det allmänna. Genom ett sådant klarläggande behöver ingen tveksamhet råda om rätten till ersättning vid besök hos vissa enskilda institutioner där barnet deltar i verksamhet som bedrivs med ekonomiskt stöd från stat, landsting eller kommun.

Landstingsförbundet anför i sitt remissyttrande att förbundet inte har något att erinra mot förslagen i de aktuella motionsyrkandena.

Svenska kommunförbundet anför i sitt remissvar att förbundet är positivt till förslaget att föräldrar till handikappade barn skall erhålla rätt till tillfällig föräldrapenning när de medföljer sitt barn till habiliteringsklinik och att ett sådant besök därvid jämställs med besök vid samhällets förebyggande barnhälsovård. Förbundet ser det som angeläget att kontakten mellan barnhabiliteringen och föräldrarna till de handikappade barnen intensifieras. Allt fler barn med grava handikapp vårdas i dag i hemmiljö. Det är av stor vikt för barnens framtida utveckling att föräldrarna ges möjlighet att följa med barnet vid dessa besök. Barnhabiliteringen har också, anförs det vidare, resurser för att ge föräldrarna erforderligt stöd i deras ofta tunga vårdarsituation.

Även beträffande frågan om rätt till tillfällig föräldrapenning när föräldrar till handikappade barn måste ta ledigt från arbetet för att inhämta kunskaper om barnets funktionsnedsättning eller sjukdom tillstyrker förbundet motionens förslag. Ökad kunskap om barnets funktionsnedsättning resp. sjukdom bör, anför förbundet, förhoppningsvis leda till större trygghet i vårdarrollen och därmed inverka gynnsamt på föräldra-/barnrelationen.

Försäkringskasseförbundet anför i sitt remissyttrande att förbundet i likhet med motionärerna anser att en utvidgning bör göras av begreppet "besök i samhällets förebyggande barnhälsovård" så att föräldrar till handikappade barn kan få uppbära tillfällig föräldrapenning vid besök i verksamheter som är ett led i barnets habilitering eller rehabilitering. Nu gällande bestämmelser medger enligt förbundet att tillfällig föräldrapenning betalas ut endast vid vissa institutionsbesök. Försäkringskasseförbundet delar motionärernas synpunkter att alla institutionsbesök bör bedömas lika och tillstyrker därför motionsyrkandet.

Såvitt angår rätten till tillfällig föräldrapenning för föräldrar som behöver inhämta kunskaper och färdigheter för att kunna ge sitt handikappade barn en riktig omvårdnad anser Försäkringskasseförbundet att reglerna inte är helt klara. I yttrandet hänvisas till förslag till allmänna råd för föräldraförsäkringen som riksförsäkringsverket tillställde försäkringskassorna hösten 1985 och i vilka verket rekommenderade att tillfällig föräldrapenning skall betalas ut när föräldrar och barn deltar i kurs, där läkare m.fl. är med och kursen har till syfte att öka kunskaperna om barnets sjukdom och dess behandling. Förbundet anser att en uppmjukning av författningstexten bör ske så att rätten till tillfällig föräldrapenning omfattar även andra än rent medicinska situationer. Vidare anser förbundet att tillfällig föräldrapenning också skall kunna utgå när föräldrar till handikappade barn behöver avstå från förvärvsarbete för att inhämta kunskaper som behövs för att kunna ge barnet en riktig omvårdnad. Något krav på att barnet skall följa med föräldern vid

dessa tillfällen bör inte ställas. Förbundet anser att detta kan inrymmas inom de i dag fastställda 60 dagarna för tillfällig föräldrapenning.

Handikappförbundens centralkommitté, HCK, anför att dess krav på förbättring och förstärkning av socialförsäkringen stämmer väl överens med de i motionen föreslagna åtgärderna och HCK stöder därför förslagen.

I remissyttrandet erinrar HCK om att man tidigare påpekat att båda föräldrarna, tillsammans med sina barn, måste få rätt att besöka habiliteringsklinikerna med ersättning genom tillfällig föräldrapenning. Detta skall ske på samma villkor som vid besök i samhällets förebyggande barnhälsovård. De kontaktdagar man i dag har rätt till, två per barn och år, är enligt HCK otillräckligt, och antalet kontaktdagar bör utvidgas så att en anpassning till barnets behov uppnås. Vidare anser HCK att det är viktigt att föräldrar ges möjlighet att inhämta kunskaper om barnets funktionsnedsättning eller sjukdom för att ge barnet rätt vård och att detta måste berättiga till tillfällig föräldrapenning.

Riksförbundet FUB för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna anför i sitt remissyttrande att man varmt tillstyrker motionen.

Utskottet

Överlåtelse av rätten till tillfällig föräldrapenning till anhörig m.m.

Tillfällig föräldrapenning utges till föräldrar som behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda barn under tolv år bl.a. till följd av sjukdom eller smitta hos barnet eller barnets vårdare eller vid besök i samhällets förebyggande barnhälsovård. Under de nämnda förutsättningarna kan tillfällig föräldrapenning också utges för vård av barn som fyllt tolv men inte sexton år i de fall barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av särskild tillsyn och vård- eller tillsynsbehovet inte grundat rätt till vårdbidrag. Tillfällig föräldrapenning kan utges under högst 60 dagar per barn och år. Med föräldrar likställs sammanboende under äktenskapsliknande förhållande, nuvarande och tidigare make till förälder som denne sammanbor med, fosterföräldrar samt rättslig vårdnadshavare som har den faktiska vården om barnet.

I tre motioner tas upp frågan om möjligheten att överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning till annan anhörig eller närstående.

Gustav Persson och Ingrid Andersson anför i motion Sf277 att ensamföräldrarnas situation behöver underlättas. Genom att utvidga rätten till tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn till någon närstående till familjen skulle enligt motionärerna den ensamstående föräldern kunna få det betydligt lättare, utan att kostnaderna för försäkringen behöva öka. Ett enkelt anmälningsförfarande om vem man vill skall ha rätt att utnyttja försäkringen borde räcka. Motionärerna anser att de närmare reglerna för en sådan förändring snarast måste utredas, och de begär ett tillkännagivande i enlighet härmed.

Även i motion Sf297 av Aina Westin och Anita Johansson tas upp frågan om ensamstående föräldrars möjligheter att utnyttja tillfällig föräldrapen-

ning vid barns sjukdom. Motionärerna framhåller att problemet skulle kunna lösas om någon närstående till familjen skulle kunna antecknas hos försäkringskassan och sedan kunna vara hemma hos det sjuka barnet på samma villkor som föräldern. För att undersöka om en sådan förändring skulle medföra kostnader för försäkringen anser motionärerna att en kartläggning bör göras över hur ensamstående föräldrar utnyttjar föräldraförsäkringen och att en beräkning bör ske i syfte att utjämna eventuella skillnader. I motionen begärs ett tillkännagivande i enlighet med det anförda.

I motion Sf345 av Bengt Westerberg m.fl. anförs att det skulle gagna barnfamiljernas valfrihet om andra närstående i förekommande fall kunde erhålla tillfällig föräldrapenning. Ersättning borde utgå efter den sjukpenningklass som den anlitade släktingen befinner sig i. Detta kan i det enskilda fallet bli antingen dyrare eller billigare jämfört med om föräldern själv stannade hemma, men genomsnittligen bör enligt motionärerna en sådan reform knappast innebära ökade kostnader för försäkringen. Motionärerna begär förslag från regeringen i enlighet med det anförda.

Såsom framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen har riksförsäkringsverket, socialstyrelsen, Försäkringskasseförbundet och Svenska kommunförbundet yttrat sig över motionerna. *Riksförsäkringsverket* har i sitt yttrande uttryckt tveksamhet till en ändring i enlighet med motionerna. Verket har därvid anfört såväl principiella som praktiska invändningar. Sålunda skulle införandet av en möjlighet för ensamstående föräldrar att överlåta sin rätt till tillfällig föräldrapenning till någon närstående innebära en stor principiell nyhet i försäkringen i riktning mot en allmän barntillsynsförsäkring. Riksförsäkringsverket har vidare framhållit att begreppet ensamstående inte är något entydigt begrepp, och verket har pekat på flera möjliga definitioner och deras praktiska konsekvenser. Verket har också pekat på den utökade administration som skulle bli följden av en förhandsregistrering av de personer till vilka en överlåtelse skulle få ske. Om en ändring enligt förslagen i motionerna skulle övervägas måste, enligt riksförsäkringsverket, en sådan ändring föregås av en utredning för att bl.a. kartlägga kostnader och andra konsekvenser av ändringen samt vilka avgränsningar som måste göras i försäkringsbestämmelserna.

Även *Försäkringskasseförbundet* har som framgått ovan uttryckt tveksamhet mot en utvidgning av personkretsen enligt motionärernas förslag och därvid pekat på administrativa och tillämpningsmässiga problem. Förbundet har dock trots redovisade invändningar ansett sig kunna tillstyrka att frågan utreds.

Socialstyrelsen har i sitt remissyttrande ansett det angeläget att ensamboende och ensamstående föräldrar får möjlighet att utnyttja någon närstående när barnet är sjukt genom att sådan person får rätt till tillfällig föräldrapenning. Även *Svenska kommunförbundet* har ansett en översyn på området angelägen.

Utskottet vill inledningsvis framhålla att föräldraförsäkringen som infördes år 1974 successivt har byggts ut och förbättrats. Detta gäller inte minst i fråga om den tillfälliga föräldrapenningen. Trots olika genomförda reformer är

dock utskottet införstått med att speciellt ensamstående och ensamboende föräldrar har ett stödbehov vid barns sjukdom som inte täcks av föräldraförsäkringens nuvarande regelsystem. Frågan är då om dessa föräldrar skall tillgodoses på sätt som föreslagits i motionerna, nämligen genom att införa en möjlighet att överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning till någon närstående. Utskottet är av principiella skäl tveksamt härtill eftersom det kan befaras att en sådan utvidgning av rätten till tillfällig föräldrapenning skulle medföra att kommunerna ytterligare minskar sin utbyggnad av barnvårdarverksamheten och att socialförsäkringen således får ta över kommunernas ansvar. Vidare kan, såsom framhållits i remissyttranden, ett genomförande av förslaget medföra såväl administrativa som tillämpningsmässiga problem. Trots redovisade invändningar har flertalet remissinstanser ändock tillstyrkt att frågan utreds. Med hänsyn härtill vill utskottet inte motsätta sig att en förutsättningslös utredning kommer till stånd för att klarlägga ensamstående och ensamboende föräldrars behov av att kunna överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning till annan närstående. Utredningen bör bl.a. redovisa de administrativa konsekvenserna av en sådan åtgärd samt även kostnaderna för försäkringen. Vidare förutsätter ett klarläggande av de ensamstående och ensamboende föräldrarnas behov att kunna överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning enligt utskottets mening också en kartläggning av ensamföräldrarnas utnyttjande av de kommunala barnvårdarresurserna. En sådan kartläggning bör således också komma till stånd.

Vad utskottet med anledning av motionerna Sf277, Sf297 och Sf345 sålunda anfört bör ges regeringen till känna.

Tillfällig föräldrapenning till förälder med handikappat barn

Tillfällig föräldrapenning utges till förälder som behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda barn under tolv år bl.a. till följd av sjukdom eller smitta hos barn eller vid besök i samhällets förebyggande barnhälsovård. Sådan föräldrapenning kan utges under högst 60 dagar per barn och år. Under samma förutsättningar kan tillfällig föräldrapenning utges också för vård av barn som fyllt tolv men inte sexton år i de fall barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp är i behov av särskild tillsyn och vård- eller tillsynsbehovet inte grundat rätt till vårdbidrag. Rätt till tillfällig föräldrapenning vid besök i samhällets förebyggande barnhälsovård har ansetts föreligga vid besök hos barnavårdscentral, skolhälsovård eller PBU och enligt praxis även vid besök hos folktandvården.

Utöver de 60 dagarna kan en förälder få tillfällig föräldrapenning för två s.k. kontaktdagar per år och barn som fyllt fyra men inte tolv år i samband med föräldrautbildning och besök i skola eller förskole- eller fritidsverksamhet inom samhällets barnomsorg.

Två motionsyrkanden tar upp rätten till tillfällig föräldrapenning för handikappade barn i vissa fall.

I motion Sf282 av Margó Ingvardsson m.fl. hemställs att riksdagen beslutar att de institutionsbesök som föräldrar gör på grund av barnets sjukdom, psykiska utvecklingsstörning eller annat handikapp jämställs med besök i samhällets förebyggande barnhälsovård vid bedömning av rätt till

tillfällig föräldrapenning (yrkande 4). Motionärerna konstaterar att tillfällig föräldrapenning kan utgå vid besök i samhällets förebyggande barnhälsovård och att föräldrar till handikappade barn ofta gör motsvarande besök vid habiliteringskliniker. Om man strikt följer reglerna för den tillfälliga föräldrapenningen, anförs det vidare, så berättigar inte dessa besök till föräldrapenning. Det är enligt motionärerna av principiell betydelse att alla institutionsbesök bedöms lika för rätt till tillfällig föräldrapenning.

I samma motion hemställs vidare att riksdagen beslutar att tillfällig föräldrapenning skall utgå då föräldrar till handikappade barn måste ta ledigt från arbetet för att inhämta kunskaper som behövs för att barnet skall få en riktig omvårdnad (yrkande 6). I motionen anförs att det är viktigt att föräldrar till barn med handikapp har tillräckliga kunskaper om barnets funktionsnedsättning eller sjukdom. De kan också behöva kunskaper av rent sjukvårdande karaktär. För att inhämta dessa kunskaper kan föräldrar tvingas ta ledigt från arbetet. Den ledighet som föräldrar behöver för att inhämta kunskaper som behövs för att ge barnet rätt vård bör enligt motionärerna berättiga till tillfällig föräldrapenning.

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden av liknande innebörd som de nu aktuella. Utskottet har därvid konstaterat att begreppet "besök i samhällets förebyggande barnhälsovård" möjligen blivit alltför snävt avgränsat för att kunna täcka vissa handikappade barns behov. Med hänvisning till olika pågående översyner av de handikappades situation har utskottet dock förutsatt att regeringen haft sin uppmärksamhet riktad på problemet och därmed avstyrkt motionsyrkandena (se SfU 1984/85:12 och 21 samt SfU 1985/86:22).

Även de nu aktuella motionsyrkandena har som framgått ovan varit föremål för remissbehandling. *Riksförsäkringsverket* har i sitt yttrande framfört att nuvarande regler enligt verkets uppfattning även ger utrymme för att förälder till sjukt eller handikappat barn kan få ersättning när han *tillsammans med barnet* besöker institution (exempelvis habiliteringsklinik, specialskola m.m.) eller på annat sätt medverkar i den behandling av barnet som barnets handikapp kräver. Detsamma gäller enligt verket också föräldrar som *tillsammans med barnet* besöker en institution eller deltar i kurser som anordnas av sjukvårdshuvudman eller specialskola för att lära sig vårda ett sjukt eller handikappat barn. De kunskaper som föräldern behöver för att barnet skall få en riktig omvårdnad ges ofta i samband med barnets behandling, påpekar verket. När en förälder besöker en institution eller deltar i en kurs *utan att barnet är närvarande* kan, anför verket vidare, kontaktdagarna användas. Vid införandet av kontaktdagarna uttalades särskilt att kontaktdagarna förutom för föräldrautbildning och kontakter med skola och förskola också borde få användas för annan verksamhet som är viktig för barnet, t.ex. när föräldrar behöver delta i särskilt anordnade kurser för att kunna vårda ett handikappat eller sjukt barn. Sådana kurser borde anses ingå som en form av föräldrautbildning. Riksförsäkringsverket anser sammanfattningsvis att föräldrar enligt nuvarande regler i övervägande antalet fall kan få tillfällig föräldrapenning i de situationer som avses i motionen. Mot den bakgrunden anser verket inte att det finns någon anledning att utvidga begreppet "samhällets förebyggande barnhälsovård".

Försäkringskasseförbundet anser däremot – i likhet med motionärerna – att det bör göras en utvidgning av begreppet "besök i samhällets förebyggande barnhälsovård" så att alla institutionsbesök, och inte som i dag endast vissa, berättigar till tillfällig föräldrapenning. När det gäller rätten till tillfällig föräldrapenning för föräldrar som behöver inhämta kunskaper och färdigheter för att kunna ge sitt barn en god omvårdnad anser förbundet att reglerna inte är helt klara. Enligt förbundet behövs en viss uppmjukning av författningstexten. Vidare anförs att det inte bör uppställas något krav på att barnet skall följa med föräldrarna vid dessa tillfällen. Förbundet anser också att tillfällig föräldrapenning för sådan utbildning bör kunna inrymmas inom de i dag fastställda 60 dagarna.

Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Handikappförbundens centralkommitté och *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna* har i sina yttranden tillstyrkt de aktuella motionsyrkandena.

Allt fler barn med grava handikapp och svåra sjukdomar vårdas i dag i hemmiljö. Det är enligt utskottet av stor vikt att föräldrarna till dessa barn ges möjlighet att följa med sina barn vid de institutionsbesök som barnen behöver samt också att föräldrarna ges möjlighet att skaffa sig de kunskaper och färdigheter som de behöver för att barnet skall kunna ges en god omvårdnad.

Utskottet konstaterar att den tillfälliga föräldrapenningen i flertalet fall kan användas när en förälder tillsammans med sitt barn gör institutionsbesök eller deltar i utbildning om barnets handikapp eller sjukdom. Utbildning av föräldrarna sker ofta i samband med barnets behandling. Utskottet konstaterar vidare att de s.k. kontaktdagarna kan användas vid sådana institutionsbesök eller för utbildning där barnet inte medföljer föräldern. Kontaktdagarna är emellertid begränsade till att avse barn mellan fyra och tolv år, och ersättning kan således inte utgå till förälder till barn under fyra år som behöver göra institutionsbesök eller delta i utbildning om inte barnet deltar samtidigt. Vidare kan konstateras att behovet att utnyttja kontaktdagar för institutionsbesök eller för utbildning om barnets handikapp begränsar förälderns möjlighet att utnyttja kontaktdagar för besök i förskola, skola eller annan samhällets barnomsorg.

Enligt utskottets mening är det angeläget att föräldrar till handikappade och svårt sjuka barn kan få ersättning för sin inkomstförlust när de måste avstå från förvärvsarbete för att göra institutionsbesök eller för att inhämta kunskaper och färdigheter för att barnet skall få en god omvårdnad även i de fall barnet inte är närvarande. Med hänsyn härtill anser utskottet att det finns skäl att göra en översyn av gällande bestämmelser om rätten till tillfällig föräldrapenning i nu angivet syfte.

Vad utskottet med anledning av motion Sf282 yrkandena 4 och 6 sålunda anfört bör ges regeringen till känna.

Utskottet hemställer

1. beträffande *överlåtelse av rätten till tillfällig föräldrapenning till anhörig m.m.*
att riksdagen med anledning av motionerna 1986/87:Sf277, 1986/87:Sf297 och 1986/87:Sf345 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en utredning av ensamstående och ensamboende föräldrars behov i detta hänseende,

2. beträffande *tillfällig föräldrapenning till förälder med handikappat barn*
att riksdagen med anledning av motion 1986/87:Sf282 yrkandena 4 och 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 26 november 1987

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Doris Håvik

Närvarande: Doris Håvik (s), Nils Carlshamre (m), Ralf Lindström (s), Margareta Andrén (fp), Karin Israelsson (c), Ulla Johansson (s), Gullan Lindblad (m), Lena Öhrsvik (s), Nils-Olof Gustafsson (s), Siri Häggmark (m), Ingegerd Elm (s) Margó Ingvardsson (vpk), Sten Andersson i Malmö (m), Barbro Sandberg (fp) och Ingegerd Anderlund (s).

Reservation

Överlåtelse av rätten till tillfällig föräldrapenning till anhörig m.m. (mom. 1)

Margareta Andrén och Barbro Sandberg (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar med "Utskottet vill" och på s. 10 slutar med "till känna." bort ha följande lydelse:

Utskottet vill inledningsvis framhålla att föräldraförsäkringen som infördes år 1974 successivt har byggts ut och förbättrats. Detta gäller inte minst i fråga om den tillfälliga föräldrapenningen. Trots olika genomförda reformer är dock utskottet införstått med att många föräldrar har ett stödbehov vid barns sjukdom som inte täcks av föräldraförsäkringens nuvarande regelsystem. I vissa fall kan det vara svårt för föräldrarna att ta ledigt när ett barn är sjukt och det skulle underlätta om föräldrarna kunde engagera någon annan närstående. Utskottet anser att det skulle gagna barnfamiljernas valfrihet om också anhöriga i förekommande fall kunde erhålla tillfällig föräldrapenning. Ersättningen skulle då utgå efter den sjukpenningklass som den anlitade personen har. Detta kan i det enskilda fallet bli antingen dyrare eller billigare jämfört med om föräldern själv stannade hemma, men genomsnittligen bör en sådan reform knappast innebära ökade kostnader för försäkringen. Utskottet konstaterar att flertalet remissinstanser har tillstyrkt att frågan

utreds. Mot denna bakgrund anser utskottet att en förutsättningslös utredning bör komma till stånd för att klarlägga föräldrars behov av att kunna överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning till annan närstående.

Vad utskottet med anledning av motionerna Sf277, Sf197 och Sf345 sålunda anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *överlåtelse av rätten till tillfällig föräldrapenning till anhörig m.m.*

att riksdagen med anledning av motionerna 1986/87:Sf277, 1986/87:Sf297 och 1986/87:Sf345 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en utredning av barnfamiljers behov i detta hänseende.